

Robert Falkowski, Katarzyna Ząbek, Karolina Żebrowska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ŚWIADOMOŚĆ NAUCZYCIELI NA TEMAT ALPAKOTERAPII

Streszczenie

Alpakoterapia, jest jedną z wielu form animaloterapii. Terapeutyczny wpływ zwierząt na zdrowie psychiczne i fizyczne człowieka był znany i wykorzystywany od wieków. Przeprowadzono wiele badań, w których potwierdzono pozytywny wpływ alpak na zdrowie człowieka. Pomimo to, włączanie zwierząt w proces rehabilitacji jest wciąż uważany za innowacyjny sposób wspierania leczenia.

Celem pracy było zbadanie jaką wiedzę posiadają pedagodzy w zakresie alpakoterapii. W jakim stopniu, terapia z alpakami wpływa na ogólny rozwój człowieka? Osoby z jakimi zaburzeniami korzystają najczęściej z alpakoterapii? W jakich obszarach funkcjonowania uczestnicy mają największe trudności i czy alpakoterapia wpłynęła na ich poprawę?

W niniejszej pracy, metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, wybraną techniką – ankieta, narzędziem kwestionariusz ankiety, zrealizowany wśród nauczycieli. Dzięki przeprowadzonym badaniom uzyskano następujące wnioski: nauczyciele w – 99% wiedzą czym jest alpakoterapia. Aż – 99% respondentów uważa, że terapia z alpakami przynosi najbardziej znaczące korzyści u osób narażonych na stres. Z kolei od – 79% do – 91% pedagogów twierdzi, że terapia jest przeznaczona dla osób niewidomych, niepełnosprawnych fizycznie, ze spektrum autyzmu jak i osób w pełni zdrowych. Wśród nauczycieli aż – 100% twierdzi, iż stosowanie alpakoterapii pozytywnie wpływa na rozwój empatii oraz pomoc w odprężeniu się. Analiza przeprowadzonych badań pozwoliła stwierdzić, że nauczyciele mają świadomość, na czym polega alpakoterapia oraz jaki ma wpływ na poprawę funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami, jak i osób zdrowych.

Słowa kluczowe: alpakoterapia, nauczyciele, stan wiedzy

Wstęp

Zwierzęta od zarania dziejów pełniły bardzo istotną rolę w życiu człowieka, stanowiły nie tylko źródło cennego białka, ale również fascynowały, ciekawiły oraz wzbudzały ogólny szacunek i respekt dawnych ludów. Świadczyć mogą o tym malowidła naskalne przedstawiające wizerunki zwierząt odkryte na terenie Europy Zachodniej. Archeolodzy uważają, że malowidła pochodzą z czasów od 25000 do 10000 lat p.n.e. Gombrich (2009) uważa, iż te niezwykle piktogramy, zapewniały myśliwym powodzenie podczas polowania.

Jak podaje Litwińczuk (2017) na początku ludzie jedynie polowali na zwierzęta. Zmieniło się to około 10 tys lat p. n. e., kiedy doszło do domestykacji małych przeżuwaczy, na terenach Iranu, Azji Mniejszej, Mezopotamii, Egiptu i Sudanu. Zabieg ten pozwolił na szersze wykorzystanie dobrodziejstwa natury jakim są zwierzęta. Zaczęto pozyskiwać z nich nie tylko mięso i skóry, ale również mleko czy wykorzystywać je jako siłę pociągową. Zdaniem Lev (2003) od czasów starożytnych wykorzystywano materiały pochodzenia odzwierzęcego jako substancje lecznicze. Źródła historyczne, które odnaleziono na terenie Egiptu wykazały, że już w czasach antycznych zastosowanie medyczne miały produkty takie jak miód, mleko, jaja. Dowody na leczenie produktami pochodzenia od zwierzęcego odnaleziono również na terenie Mezopotamii stosowano tam olej rybi a nawet odchody owiec, ptaków i jeleni.

W późniejszym czasie odkryto równie istotne zastosowanie zwierząt, a mianowicie do animaloterapii. Jak podaje Kulisiewicz (2007) jazda konna posiada liczne zalety oraz ma korzystny wpływ na sferę psychofizyczną człowieka. Już w starożytności potrafiono dostrzec niezwykle oddziaływanie zwierząt na ludzi. Dzięki praktykom naszych przodków, mamy możliwość kontynuowania rozpoczętych przez nich procesów leczenia i rehabilitacji z udziałem zwierząt. Kurzeja i Godawa (2009) podkreślają, że pierwszy udokumentowany przypadek udziału zwierząt w procesie terapeutycznym odnotowano w roku 1792 był szpital psychiatryczny w Nowym Yorku. Zadaniem pacjentów była opieka nad zwierzętami. Dzięki temu eksperymentowi odnotowano: obniżone ciśnienie krwi oraz spadek tętna u osób z nadciśnieniem, widoczne lepsze samopoczucie i chęć współpracy z terapeutami, wyraźną poprawę stanu zdrowia psychicznego kuracjuszy. Przez następne lata kontynuowano badania nad wpływem zwierząt na proces rekonwalescencji

pacjentów z różnymi dolegliwościami. Zwierzęta wpływały na zmniejszenie ryzyka zawału i szybszą rekonwalescencję po zawale, wspomagały procesy leczenia padaczki. Niewątpliwie wspierały terapie osób cierpiących na stres pourazowy. Animaloterapię stosowano coraz częściej w procesie leczenia. Według Hooker, Halbrook Freeman, Stewart (2002) animaloterapia była formą wspierającą i uzupełniającą tradycyjne metody terapeutyczne dzięki przyjaznej atmosferze, pozwalała na rozluźnienie a co za tym idzie łatwiej pracowało się z osobami, które były odprężone i chętnie uczestniczyły w terapii.

Jedną z wielu form animaloterapii jest alpakoterapia. Jak podaje Franczyki in. (2012) polega ona na obcowaniu i przebywaniu z alpakami. Poprzez bezpośredni kontakt człowieka i zwierzęcia stan psychiczny i fizyczny polepsza się. Jest to jedna z naturalnych metod terapeutycznych wspierających proces rekonwalescencji.

Zdaniem Śniecińskiej, Śniecińskiego (2005) ta forma terapii doskonale sprawdza się w pedagogice specjalnej, która obejmuje wychowanie, opiekę, kształcenie oraz terapię osób z niepełnosprawnością.

Jak podkreśla Imielińska i in. (2021) istnieją trzy podstawowe formy terapii z alpakami wykorzystywane są w zależności od potrzeb i możliwości pacjentów. Wymienia się następujące formy:

- terapia z udziałem zwierząt – AAT (ang. *animal assisted therapy*). Są to ćwiczenia planowe i ukierunkowane na konkretny cel. Po każdej odbytej terapii sporządzana jest dokumentacja, w której opisany jest ewentualny progres terapii. Cechą charakterystyczną tego rodzaju zajęć jest indywidualny plan i uwzględnienie potrzeb każdej osoby uczestniczącej. Zadaniem alpakoterapii w tej formie jest przede wszystkim poprawienie stanu zdrowia. AAT ma za zadanie usprawnić aktywność umysłową zachęcić do zwiększenia zainteresowania środowiskiem, wzmocnić wrażliwość w stosunku do zwierząt oraz wesprzeć socjalizację.
- Zajęcia z udziałem zwierząt – AAA (ang. *animal assisted activities*). AAA to forma terapii, która ma za zadanie zbudowanie więzi emocjonalnej i bezpośredniego kontaktu jakim jest dotyk, pomiędzy alpaka a pacjentem. Program zajęć obejmuje przebywanie z alpaka, głaskanie, przytulanie. Poprzez ten rodzaj terapii uczestnicy relaksują się i odprężają. W tym rodzaju terapii nie wymaga się prowadzenia dokumentacji od osoby prowadzącej alpakoterapię.

- Edukacja z udziałem zwierząt – AAE (ang. *animal assisted education*). AAE jest to forma terapii, głównie stosowanej w celach pedagogicznych. Zadaniem edukacji z udziałem zwierząt jest udoskonalenie postępów w nauce przy wykorzystaniu zwierząt. Poprzez tą formę terapii w łatwy i przyjemny sposób można wprowadzać pojęcia z zakresu matematyki, pisania bądź czytania.

Brak jest danych dotyczących usystematyzowania listy zaburzeń, w których powinno się zastosować alpakoterapię, jednakże w literaturze fachowej najczęściej pojawiają się zaburzenia takie jak:

- zespół Downa
- zaburzenia ze spektrum autyzmu
- zespół Aspergera
- uszkodzenia słuchu i wzroku
- zaburzenia pragmatyczno-semantyczne
- zespół z nadpobudliwością psychoruchową z deficytami uwagi
- niepełnosprawność ruchowa w tym mózgowie porażenie dziecięce
- zaburzenia w zachowaniu
- niedostosowanie społeczne
- zaburzenia logopedyczne
- zaburzenia psychiczne
- depresja, apatia

Pomimo możliwości szerokiego zastosowania alpakoterapii istnieje kilka przeciwwskazań do jej zastosowania, zaliczają się do nich:

- paniczny lęk przed alpakami
- częste choroby, infekcyjne
- agresywne zachowania w stosunku do alpak
- alergia na włókno alpaki

Według Madeja (2020) rasami alpak najczęściej utrzymywanymi na świecie są huacaya i suri. U tych ras występują różnice pod względem ich wyglądu jak również charakteru. Alpaki są zwierzętami stadnymi, dlatego nie powinno utrzymywać się ich bez wzajemnego towarzystwa. W przypadku zagrożenia zwierzęta te często stosują ucieczkę. Zwierzęta rasy huacaya unikają oddalania się od stada, natomiast suri nie mają z tym większych trudności. Ponadto rasa huacaya jest dużo bardziej odporna i szybciej się aklimatyzuje w nowym środowisku. Warto podkreślić, że alpaki utrzymywane

w naszym kraju są nie tylko zwierzętami terapeutycznymi, ale również źródłem wysokiej jakości wełny.

Bardzo istotne jest, aby zwierzę biorące udział w alpakoterapii było spokojne oraz miało zaufanie do swojego trenera. Relacja ta nie wytwarza się z dnia na dzień a jest procesem, z którym wiążą się duże nakłady pracy i czasu. Gdy zwierzę będzie w stanie zaufać człowiekowi i poczuje się wystarczająco bezpieczne będzie można z nim prowadzić pracę terapeutyczną przynoszącą wiele korzyści (Rysunek 1).

Rysunek 1. Odczulanie alpaki

Źródło: archiwum R. Falkowski.

Material i metody

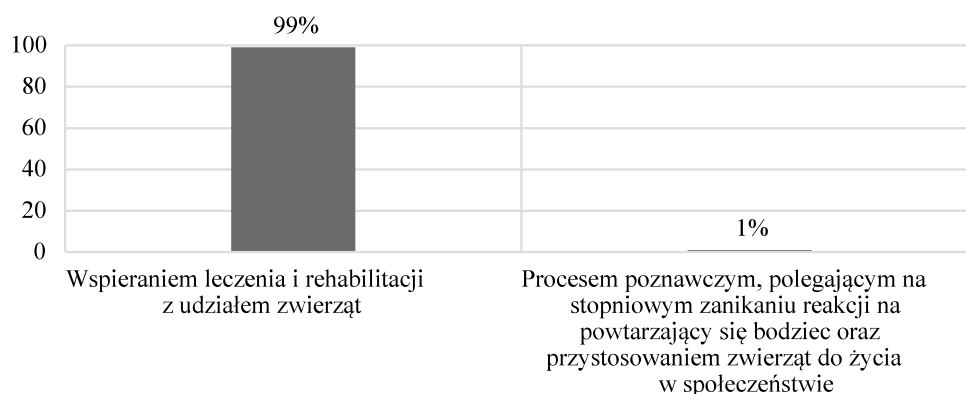
W celu przeprowadzenia badań i zgromadzenia informacji w zakresie świadomości nauczycieli na temat alpakoterapii, posłużono się kwestionariuszem ankiety, który był anonimowy i zawierał 16 pytań. Badania zostały przeprowadzone w formie internetowej oraz stacjonarnej. Ankieta została umieszczona na grupach na portalu facebook przeznaczonych tylko dla nauczycieli. Stacjonarnie rozdano w Bibliotece Pedagogicznej Warmińsko-Mazurskiej im. prof. T. Kotarbińskiego oraz w przedszkolu niepublicznym

Junior Academy w Olsztynie. Badania opracowano statystycznie w programie Statistica 13.3 wykorzystując tabele liczości i wielokrotnych odpowiedzi. Wyniki przedstawiono za pomocą wykresów liniowych i kołowych w programie Excel 2016.

Wyniki

Ankieta objęto 100 nauczycieli z czego – 90% badanych to kobiety a pozostałe – 9% to mężczyźni. Jeden respondent odnowił odpowiedzi. Każda ankietowana osoba jest lub miała związek z pedagogiką. Wyniki uzyskane odnośnie miejsca zamieszkania, wskazują, że najliczniejsza grupa nauczycieli mieszka w średnim mieście – 43% i małym mieście (poniżej 20 tys. mieszkańców) – 34 %. Najmniej respondentów mieszka na wsi – 14% i dużym mieście (100 tys. mieszkańców i więcej) – 9%. Największą grupą stanowili nauczyciele mianowani – 37%, kolejno kontraktowi – 33%, stażyści – 15%, dyplomowani – 14%, jedna osoba pochodziła ze środowiska akademickiego. Głównym miejscem zatrudnienia była szkoła podstawowa – 20%, przedszkole niepubliczne – 16%, niepubliczna szkoła podstawowa – 16%, przedszkole publiczne – 11%, placówka oświatowo-wychowawcza – 9%, liceum ogólnokształcące – 6%, technikum – 5%, szkoła branżowa – 4%, ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy – 4%, młodzieżowy ośrodek socjoterapii – 3%, poradnia psychologiczno-pedagogiczna – 3%, szkoła specjalna – 1%, nauczyciel akademicki – 1%.

Analiza rysunku 2 ma na celu ukazanie czy nauczyciele mają świadomość na czym polega alpakoterapia. Wyniki zaprezentowane na tym rysunku pokazują, że aż – 99% nauczycieli uważa, że jest to wsparcie leczenia i rehabilitacji z udziałem zwierząt. Zaś – 1% stwierdziło, że jest to proces poznawczy polegający na stopniowym zaniku reakcji na powtarzający się bodziec oraz przystosowanie zwierząt do życia w społeczeństwie. Poniższe wyniki mogą świadczyć o tym, że terapie ze zwierzętami są coraz bardziej rozpowszechniane wśród nauczycieli.

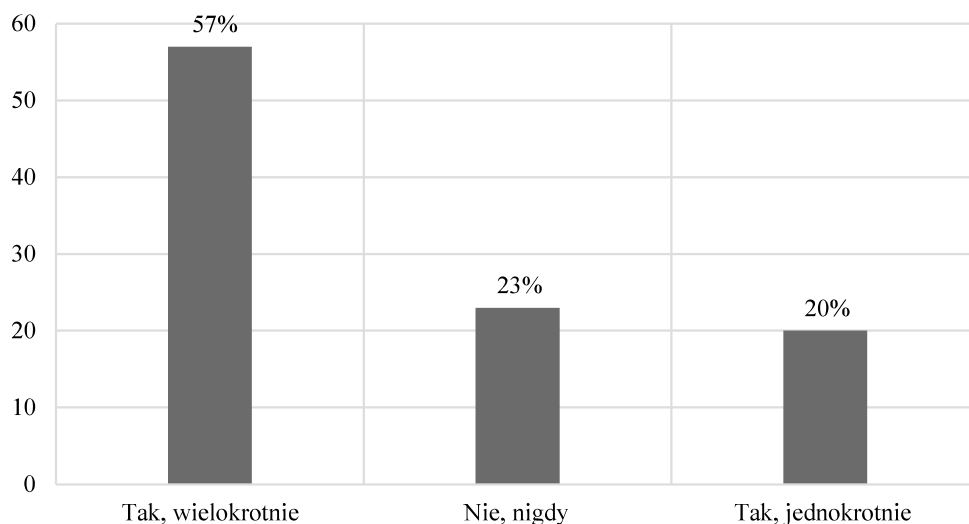

Rysunek 2. Czym jest alpakoterapia

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie danych zawartych na rysunku 3 ustalono, że wśród respondentów jest – 57% osób, które uczestniczyły wiele razy w zajęciach z udziałem zwierząt, 20% brała udział tylko raz, 23% respondentów nie brała udziału w animaloterapii. Analiza wykresu pozwala stwierdzić, że wśród badanych nauczycieli, większość z nich uczestniczyła bądź obserwowała zajęcia.

Przeprowadzane systematycznie badania międzynarodowe przez Teaching and Learning International Survey (TALIS) opisane przez Piwowarski i Krawczyk (2008), ukazują, że zdecydowana większość nauczycieli – 90,4% chce brać udział w szkoleniach i poznawać nowe formy terapii, aby zaspokajać potrzeby dzieci z niepełnosprawnościami. Niestety, pomimo rosnącej liczby chętnych do doskonalenia umiejętności zawodowych, nauczyciele aż w 55% oceniają uzyskaną wiedzę teoretyczną i praktyczną jako „umiarkowanie przydatną”. Wynikać to może z braku funduszy szkół na wprowadzenie nowych form kształcenia lub pomocy dzieciom z niepełnosprawnością.

Rysunek 3. Czy brał Pan/Pani udział w alpakoterapii?

Źródło: opracowanie własne

W oparciu o analizę danych przedstawionych na rysunku 4 ustalono, że najczęściej wybieraną formą prowadzenia alpakoterapii jest bezpośredni kontakt ze zwierzęciem nawiązany poprzez głaskanie, karmienie, przytulanie, swobodna zabawa, zabiegi pielęgnacyjne, wspólny spacer ta odpowiedź została wskazana przez 47% badanych. W zależności od potrzeb pacjenta, zajęcia dobierane są indywidualnie wskazało 36,5% badanych osób. Terapia może odbywać się w formie spontanicznych spotkań lub zorganizowanych zajęć wybrało 11% respondentów. W bezpiecznej odległości w obecności terapeuty, zwierzęta są karmione i w tym czasie osoby uczestniczące w terapii mogą obserwować zachowania zwierząt wskazało 3% osób. Przebieg zajęć jest zawsze taki sam 2,5%. Odpowiedzi uzyskane w tym pytaniu świadczą o tym, że nauczyciele wiedzą, że ważny jest bezpośredni kontakt z alpaką, aby terapia mogła przynieść oczekiwane korzyści.

Rysunek 4. Jak przeprowadzane są zajęcia alpakoterapeutyczne?

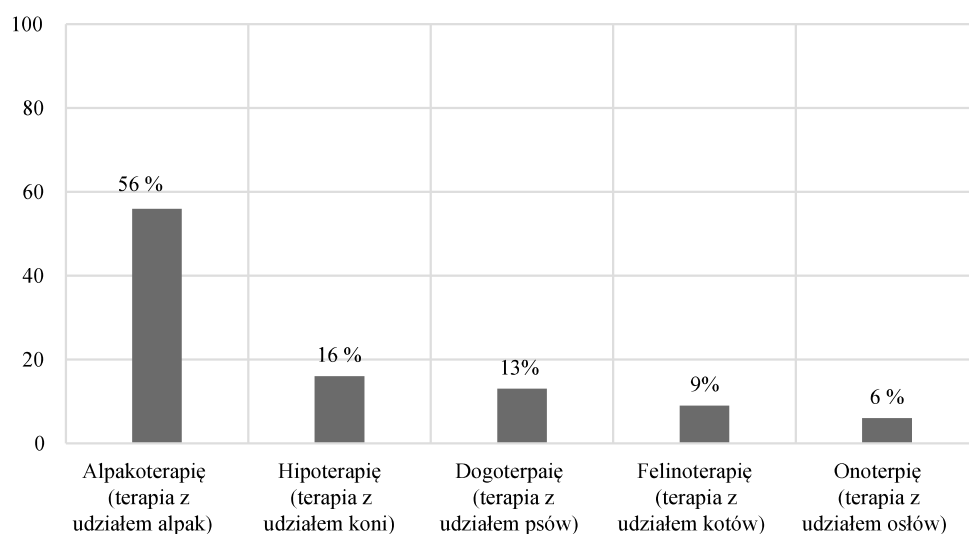
Źródło: opracowanie własne

Tabela 1. Dla kogo są przeznaczone zajęcia alpakoterapeutyczne?

	Niewidomych	Z zaburzeniami psychicznymi i somatycznymi	Narażone na stres	Ze spektrum autyzmu	Niepełnosprawnych fizycznie	W pełni zdrowych
Zdecydowanie tak	79	81	88	91	83	85
Raczej tak	17	16	11	6	6	13
Nie mam zdania	3	3	0	2	2	1
Raczej nie	1	0	1	1	1	1
Zdecydowanie nie	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne

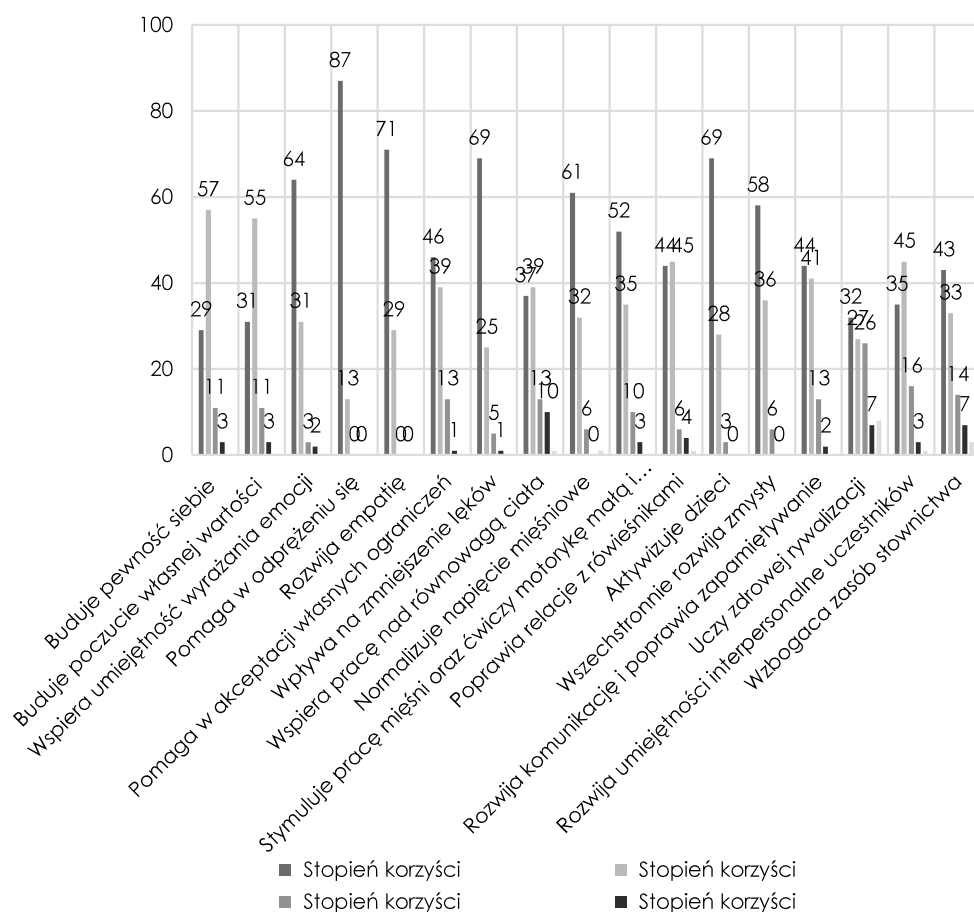
W badaniach respondenci musieli określić w jakich obszarach i w jakim stopniu alpakoterapia wpływa na poszczególne niepełnosprawności. Na podstawie analizy danych zawartych w tabeli 1 obserwujemy, że zdaniem ankietowanych alpakoterapia przeznaczona jest dla szerokiego grona odbiorców. Zdecydowana większość uważa, że alpakoterapia powinna być kierowana dla osób z spektrum autyzmu (91%), na drugim miejscu znajdują się osoby narażone na stres z wynikiem 88%. Najmniej licznie odpowiedź zdecydowanie tak padała w przypadku osób niewidomych. Wartość ta znalazła się na poziomie 79%. Co ciekawe odpowiedź zdecydowanie nie została wybrana przez żadną z osób biorącą udział w badaniu.

Rysunek 5. Wybór zooterapii

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na rosnące zainteresowanie animaloterapiami powstały nowe rodzaje tych terapii z udziałem różnych gatunków zwierząt. Przyczyniło się to do prowadzenia licznych badań naukowych na ich temat. Wykazały one wiele dobroczynnych właściwości oddziaływania zwierząt na ludzi. Według danych przedstawionych na rysunku 5 najchętniej wybieraną formą animaloterapii jest terapia z udziałem alpak – 56%, terapia z udziałem koni – 16%, terapia z udziałem psów – 13%, terapia z udziałem kotów – 9%, terapia z udziałem osłów – 6%. Tak duży wybór alpakoterapii przez respondentów mógł być podyktowany faktem, że głównie ankiety on-line wypełnione zostały przez mieszkańców województwa mazowieckiego oraz kujawsko-pomorskiego, w których znajdują się największe skupiska alpak.

Rysunek 6. Korzyści ze stosowania alpakoterapii

Źródło: opracowanie własne

Bardzo istotnym elementem w przeprowadzonych badaniach było pytanie, które ukazało jakie korzyści zdaniem nauczycieli, mogą osiągnąć uczestnicy alpakoterapii. Rysunek 6 przedstawia najliczniej wybierane odpowiedzi. Najwyższe wyniki uzyskano dla wyróżnika pomoc w odprężeniu się i rozwój empatii, aż – 100% respondentów wskazało te odpowiedzi. Zaletami alpakoterapii ocenionymi w przedziale 97-93% jako istotne były aktywizacja dzieci, wsparcie umiejętności wyrażania emocji, wpływ na zmniejszenie lęków, wszechstronny rozwój zmysłów, normalizacja napięć mięśniowych. Odpowiedzią wybieraną najrzadziej była: nauka zdrowej rywalizacji – 59%.

Wnioski

Na podstawie uzyskanych wyników przeprowadzonych podczas badań ankietowych, które potwierdziły postawioną hipotezę sformułowano następujące wnioski:

Zdaniem nauczycieli, terapia z alpakami jest głównie przeznaczona dla osób, które są narażone na stres, takiej odpowiedzi udzieliło aż – 99% respondentów. Stosowanie alpakoterapii u osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, uznano za korzystne i mające wpływ na poprawę stanu zdrowia, uważa tak od – 79% do – 91% pedagogów.

Nauczyciele uważają, że alpakoterapia daje możliwość odprężenia i rozwija empatię, aż – 100% respondentów wskazało tę odpowiedź. Kolejne zalety alpakoterapii ocenione przez pedagogów na poziomie bardzo wysokim i wysokim od – 97% do – 93% to: aktywizacja dzieci, wsparcie umiejętności wyrażania emocji, wpływ na zmniejszenie lęków, wszechstronny rozwój zmysłów, normalizacja napięć mięśniowych. Równie wysoko oceniono od – 89% do – 76% korzyści taki jak: poprawę relacji z rówieśnikami, stymulację pracy mięśni oraz ćwiczenia motoryki małej i dużej, buduje pewność siebie, buduje poczucie własnej wartości, pomaga w akceptacji własnych ograniczeń, rozwija komunikację i poprawia zapamiętywanie, rozwija umiejętności interpersonalne uczestników, wspiera pracę nad równowagą ciała, wzbogaca zasób słownictwa.

Analiza przeprowadzonych badań, pozwala stwierdzić, że nauczyciele mają świadomość pozytywnego wpływu terapii z alpakami na osoby z zaburzeniami z niepełnosprawnościami jak i z osobami zdrowymi. Respondenci wiedzą w jaki sposób powinny być realizowane zajęcia. Pedagodzy uważają, że ich wiedza na temat alpakoterapii jest na niskim poziomie w związku z tym w samokształceniu kadry pedagogicznej powinny być szerzej omawiane animaloterapie.

Literatura:

1. Franczyk, A., Krajewska, K., Skorupa J. (2012). *Baw się poprzez animaloterapię*. Wydawnictwo Impuls. Kraków:
2. Gombrich, E. H. (2009). *O sztuce*. Wydawnictwo Rebis. Poznań:
3. Hooker, S.D., Halbrook, Freeman, L., Stewart P. (2002). Pet therapy research: A historical review. *Holistic Nursing Practice*, 16(5), 17-23.

4. Imielińska, A., Fabin, D., Andrysiewicz M. (2021). *Alpakoterapia jako forma zooterapii*. Poznań: Animal Expert, Pobrano: <https://www.animal-expert.pl/arttykul/alpakoterapia-jako-forma-zooterapii>
5. Kulisiewicz, B. (2007). *Witaj, piesku! Dogoterapia we wspomaganiu rozwoju dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych*. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
6. Kurzeja, A., Godawa, J. (2009). Wykorzystanie zooterapii w terapii pedagogicznej na przykładzie terapii z udziałem psa. *Chowanna*, 1, 85-96.
7. Lev, E. (2003). Traditional healing with animals (zooththerapy): medieval to present-day Levantine practice. *Journal of Ethnopharmacology*, 85(1), 107-118.
8. Litwińczuk, Z. (2017). Udomowienie i hodowla zwierząt jako istotny element rozwoju cywilizacji. *Przegląd hodowlany*, 2, 30-32.
9. Madeja, D. (2020). *Chów i hodowla alpak*. Karniowice: Wydawnictwo MODR.
10. Piwowarski, R., Krawczyk, M. (2008). Nauczanie – Wyniki Badań, Polska na tle międzynarodowym. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Warszawa:
11. Śniecińska, T., Śnieciński, J. (2005). *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.